

Makale Geliş Tarihi | Received: 02.08.2019
Makale Kabul Tarihi | Accepted: 12.02.2020

E-ISSN: 2148-9327
<https://dergipark.org.tr/kilikya>
Araştırma Makalesi | Research Article

BİR EKSİK DEMOKRASİ

İbrahim Okan AKKIN*

Öz: Bu metinde Deleuze ve Guattari (D+G)'nin demokrasi kavrayışı, algılamalar ve uygulamalar ile düşünen sanatın “demokratik-oluşa” ilişkin hayal gücüne dayanarak ele alınacaktır. Demokrasi, D+G için ulaşılması düşlenebilecek siyasi bir hedef ya da dünya için uygun bir yönetim biçiminin adı olmadığı gibi, bir temsil mekanizması olduğu kertede—çoğunluk tahakkümünü desteklediği için—negatif anlamlarla yüklü bir sistemdir. Demokrasiyi olumlamanın tek yolu onu bir toplumsal ölçüm aracı olarak sabitleyen yönetsel boyutundan arındırıp eksilterek “çokluk” ve “oluş” ile yeniden ilişkilendirmektir. Bu bağlamda, demokrasi ancak demokratik-oluş, devrimci-oluş ve azınlık-oluş kavramlarıyla bir arada ele alındığında olumlanabilir. Öte yandan, demokrasi hakkında fikir yürütmenin yegâne yöntemi ana akım siyaset felsefesi yapmak ya da meslekten siyasetçilik değildir. “Sanatın kendiliğinden siyaseti” demokratik-oluşu düşünmek için yararlı olabilir; çünkü kendisi de bir düşünme biçimi olan sanat, siyaset üzerine düşünürken, gündelik hayatta gerçekleşmesi zor olan ya da üzerinde ancak kuramsal düzeyde konuşulabilecek çoğu meseleyi, yalnızca eserin kendi dünyasında olsa da, yaşayan bir düzleme yerleştirebilir. Kısacası, bir temsil aygıtına dönüşmediği takdirde, sanat ilgili olduğu tüm oluşların yanı sıra demokratik-oluşu düşünmenin de vasıtası olabilir.

Anahtar Kelimeler: Demokratik-oluş, azınlık, sanat.

ONE LESS DEMOCRACY

Abstract: In this article, Deleuze & Guattari (D+G)'s conception of democracy will be approached with regard to art's envisagement of “becoming-democratic” as a mode of thinking through percepts and affects. For D+G, democracy is, by no means, a desirable political goal or the name of a type of governance appropriate for the world. On the contrary, as long as it is a representation mechanism, democracy has negative connotations since it promotes the dominance of majority. For this reason, the only way of affirming democracy is to cleanse and subtract the governmental layers which fix it as a system of social measurement, and re-associate it with “multiplicity” & “becoming”. In this respect, democracy can only be affirmed if it is paired with the notions of becoming-democratic, becoming-revolutionary and becoming-minor. Nevertheless, it is not the case that mainstream political philosophy or professional politics are the only methods for

* Dr. Öğr. Üyesi | Assistant Professor

Ardahan Üniversitesi, Ardahan İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türkiye | Ardahan University, Faculty of Humanities & Letters, Department of Philosophy, Turkey

okanakkin@gmail.com

Orcid Id: 0000-0002-9548-4209

Akkin, İ. O. (2020). Bir Eksik Demokrasi. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (1), 51-61.

formulating opinions on democracy. "Politics of art" would provide means of thinking upon becoming democratic since art – being a mode of thinking by itself – may place many issues about which one could talk only theoretically (or which would hardly become a part of daily life) on a living plane, even though that plane would solely exist in the world of the work of art. In brief, on the condition that it is not an apparatus of representation, art may turn into a medium of thinking upon becoming-democratic, in addition to all the other becomings that it is related to.

Keywords: Becoming-democratic, minority, art.

1. Giriş

Deleuze ve Guattari 'siyaset felsefesi' adını verdikleri düşüncelerde kendilerini sanata yerleştirmekte bir beis görmezler; çünkü sanat, *simulakrum*, temsil olmadığı ölçüde kendinden muktedir bir gerçekliktir (Deleuze, 2015, ss.282-283). Başka bir deyişle, sanat ve edebiyat sayesinde politik bir meseleyi siyaset kuramlarına ya da siyasal tarihe yerleşerek tartışma zorunluluğumuzdan özgürleşebiliriz. Öten yandan böyle bir etkinliği sanat hakkında/üzerine konuşan bir felsefe yapma biçimi olarak görmememiz gerekir; çünkü sanat başlı başına bir düşünme biçimidir. Bu bağlamda, Deleuze ve Guattari'nin demokrasi hakkındaki düşünceleri, sanat eserinin siyasal uzamına yerleşmiş siyasal etkinliğin kendiliğindenliğine kulak vererek çıkarılabilir.

2. Sanat, Özne ve Temsil

Deleuze, yazarların ve sanatçıların en az hekimler ve klinik psikologlar kadar iyi birer "semptomatolojist" olabileceğini düşündüğü için, edebiyat üzerine yazarken derdi eleştirmenlik yapmak değildir; aksine, ona göre roman, yaşama dair çok temel bir problemin kavranmaya çalışıldığı bir tür sosyal deneydir (Smith, 2013, ss. 10, 16). Seçtiği eserlerin ya da düşünce deneylerinin ortak noktası, bilhassa Spinoza'dan alıp geliştirdiği "içkinlik ontolojisi"ni felsefi kavramlar yerine sanatın kendine has aletleri olan duygulamaların ve algılamaların toplamı olan "duyumsama blokları" aracılığıyla mercek altına yatırabilmeleridir.

Nietzsche sonrası felsefedeki üstinsan ile modern bireyin çatışması problemi edebiyat ve sanatta saf olaylar ya da tekillikler (içkinlik) ile Öznenin (aşkınlığın) karşıtlığı sorununa paraleldir (Deleuze, 2017b, s.397).

Deleuze ve Guattari (2005)'ye göre "...oluş ilişkiler arası bir eşitleme değildir. Ne de benzerlik, taklit ya da sonuçta bir özdeşleşmedir" (s.257). Oluş gerçektir; çünkü oluşta gerçeğe dönüşen şey oluşun kendisidir. Bunun anlamı oluşun mimetik bir edim olmadığı ve sonucunda kendiyi özdeş nesnelere ya da Özneler üretmediğidir. Bu bağlamda, sanat eserinin oluşu bir duyumsama-oluştur. Nietzsche'nin "görü metaforu" kavramı yerine "duyumsama yığını" koyarsak Deleuze'de sanatın anlamının kavramsal düşüncenin tam tersi olan "duyumsamalarla düşünmek" olduğunu söyleyebiliriz (Lemm 2018, ss.224-8). Nietzsche-Deleuze ekseninde sanat bir hayvan-oluş ya da öteki-oluştur. Hakikatin Varlıktan değil, var-gibi'den yani tekil oluşlardan ibaret olduğu bu kavrayışa göre; bizde duygulanımlar yaratan estetik olgu da Varlık

değildir. Başka bir deyişle, sanatta söz konusu olan Bir'in ya da mutlağın değil, "kararsız çokluğun", "işaret edilemez olanın", "Özne olmayanın" yani içkin-oluş'un estetiğidir. Örneğin, Francis Bacon'un triptiklerinde, öncesiyle sonrasının bir arada olduğu "oluşlar" ya da içkin süreçler, virtüelden aktüele ve aktüelden virtüele geçişler resmedilir (Deleuze, 2009, s.99); resmin konusu bazen lavabodan akan bir insan, bazen bir çılgın ya da bir çiftleşme sahnesindeki iki bedenin ortak olgusudur (s.66). Edebiyata dönersek, Musil'in *Niteliksiz Adam*'ında da söz konusu olan, şeyleşmeyen insandır. Yani herhangi biri olmayan, bir nitelikler kümesine indirgenemeyen, ama yine de tekil bir oluşa karşılık gelen; fakat "belli biri" olmadığı için de parmakla gösterilemeyecek olan, işaret edilemeyen bir yaşam (Deleuze, 1998, ss.74-75). Aynı bağlamda, Melville'in anlatıcısı, kendisine verilen bütün görevlere, "Yapmamayı tercih ederim" ya da "Yapmayı tercih etmem" formülüyle karşılık veren Bartleby'den bahsederken şu sözleri kullanır:

Başka kâtiplerin bütün hayatını yazabilirim, ama Bartleby için böyle bir şey mümkün değil. Bu adamın tam ve tatmin edici hayat hikâyesini yazmak için ortada hiçbir malzeme olmadığı inancındayım. Edebiyat için telafisi imkânsız bir kayıp. Bartleby ilk elden bilgi dışında hakkında fikir yürütülemeyen, hakkında doğru dürüst ilk elden bilgi de olmayan yaratıklardan biri (Melville, 2016, s.1).

Apaçık ki Bartleby, kendisini algılanabilir kılacak herhangi bir tercih ortaya koymayarak kâtip fonksiyonunu işlevsizleştirir ve "normalleşme"ye, kategorik olarak Bireyleşmeye direnen yaşamın edebiyattaki erken örneklerinden biri olarak karşımıza çıkar.

Bartleby, [...] olmayan insanları, gelmekte olan kişileri düşlemek ediminin en iyi örneklerindendir, [...] Melville hikâyeyi anlatırken okuyucuya Bartleby hakkında en ufak imgesel bir ipucu vermez. Hikâyenin sonunda, gözlerimizi yumduğumuzda, Bartleby hakkında aklımızda hiçbir imge canlanmamasının nedeni budur; o gösterileni olmayan bir gösterendir. Gelecekte varolması beklenen bir kimliği üstlenmemenin tercih edilmesidir; reddin bir positivite içinde olumlanmasıdır (Aracagök, 2017, s.61).

Benzer şekilde, Carmelo Bene'nin *S.A.D.E.* oyunundaki 'efendi' bir türlü efendi olamadığı gibi hizmetçi de içine girip çıktığı varyasyonlarla bu kimliklerin her ikisini de bozuma sokan engeller kurar (Deleuze, 2019, s.90). *Bir eksik Hamlet*'te (*One Less Hamlet*) ise oyunun içinden Hamlet'in bir birey olarak eksiltildiği durumda sahnede ön plana çıkan başka oluşlara tanık oluruz. Bene, aynı yöntemle, Romeo ve Juliet'ten Romeo'yu kesip alır ve oyunda Mercuzio'nun oluşuna tanık oluruz; ancak oyun tam ortada başlar ve yine orta yerde biter (s.77). Ne Hamlet ne Romeo ne de Mercuzio bir "şey"e dönüşmeden, bir yere varmadan, tamamlanmadan anlatı da sona erer (ss.75-79). O halde, bu eserlerin ortak yanını bireyleşmenin engellenmesi ya da temsil edici unsurların kastrasyona uğratılması, ampute edilmesi, şeklinde ifade edebiliriz. Zaten Deleuze'ün felsefesinin siyasal boyutunu da Özne ve özdeşlik problemi ile temsil eleştirisi oluşturur. Özne ve temsil mefhumları Anayasal demokrasilerin temel dayanağı olan "eşitlik" ve "haklar" söylemiyle doğrudan ilişkilidir.

2.1. Sanatın politik öngörüsü

Batıda demokrasi ve insan hakları düşüncesini önceleyen romantik edebiyat, Özne'nin merkezine oturacağı yeni bir dünyanın gelişini çoktan tespit etmişti. On sekizinci yüzyılın sonlarından itibaren gündelik hayatı kuşatan 'özneleşme doktrini', bir yandan bireyin iç dünyasındaki ve özel alandaki zenginleşmeyi yücelten ve en bilindik örneklerini Aleksandre Dumas, Victor Hugo, Lamartine, Goethe, Puşkin, Voltaire ve Schiller'in ortaya koyduğu romantik edebiyat tarafından, diğer yandan insan hakları, eşitlik ve özgürlük terminolojisini içselleştirmiş olan Rousseau ve Montesquieu gibi demokrasi savunucuları tarafından yaygınlaştırıldı (Arendt, 2003, ss.77-81).

Bu yüzden, Bene, Beckett, Kafka, Melville ve Musil gibi yazarlar, bir sonraki asırda, kendilerinden önce yaşamış ve yazmış olan Avrupalı romantiklerin gerçekleştirmiş kehanetlerinin; yani "birey" ve "insan hakları" mitine dayanan modern dünyanın eleştirisini yapmaya koyuldular ve bunu siyaset felsefecilerinden çok daha önce yaptılar (Arendt, 2017, ss.105-109).

Elbette buradaki mesele illa politik eleştiriye yüceltmek ya da sanata bir tür kâhinlik vasfı yükleyip ona asli bir görev olarak siyasal bir içerik yüklemek ya da demagogluğu savunmak değildir. Mesele, yaşamı en az felsefe kadar kendine dert edinmiş olan sanatın; geleceğin toplumuna, yani "insan sonrasına" ya da üstinsana dair saptamasından felsefece nasıl bir sonuç çıkartılabileceğidir. Çünkü Deleuze ve Guattari'ye göre felsefe ya da "kavramların yaratımı, 'kendi içinde bir müstakbel biçime, henüz varolmayan yeni bir yeryüzüne ve insanlara çağrıda bulunur'" (Patton, 2016, s.145; Deleuze ve Guattari, 2019, s.109).

3. Demokrasinin Serüveni

Kapitalist toplumu niceliksel çoğunluğunu daima kaybedecek bir şeyleri olan ancak hayata sıfırdan başlamak gibi radikal bir karar almalarına imkân verecek genişlikte servet birikimleri bulunmayan insanların oluşturduğu ve üretim-tüketim ilişkilerini daimî ve döngüsel kılan bir değerler sistemi tarafından üst-kodlanan bir ekonomik örgütlenme formu olarak tanımlayabiliriz. Bu tanıma göre, iş bölümü ve uzmanlaşma kapitalist toplumda orta gelir düzeyindeki insanın bir daha kurtulamamak üzere yakalandığı örümcek ağının harcını oluşturan iki temel unsurdur.

Dünya genelinde kırsaldan kente giderek artan nüfus göçü de hesaba katıldığında, günün birinde iş bölümü zincirinin kopması durumunda salt kendi imkânlarıyla karınlarını doyurabilecek insanların sayısının giderek azaldığı ortaya çıkmaktadır. Daha açık ifade edilirse, "iş bölümü" ve "uzmanlaşma," hayatta kalmak için zorunlu olan beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak isteyen bir bireyi, bütünüyle başkalarına ve toplumsal düzenin kendisine tabi kılan ve diğerleri olmazsa su bile içemeyecek derecede bağımlılaştıran fertlerden oluşan bir toplumsal örgütlenmenin ana bileşenleridir. Bu bakımdan, mevcut dünya düzeni kendi devamlılığını garantiye almak için toplumsal atomları birbirlerine sıkı sıkıya bağlamıştır. Deleuze, bir heterojen çokluğun, "bir öbekleşmenin" [assamblage] içsel homojenlik düzeyini veya sınırlarının katılık düzeyini

arttırarak, onun kimliğini istikrarlı" hale getiren bu tip bir sürece "yerli yurtlulaşma", der. Aynı çokluğu yeniden "istikrarsızlaştıran" süreçlere ise "yersiz yurtsuzlaşma" kavramı karşılık gelir (DeLanda, 2018, s.27). Yerliyurtlulaştırma mekanizması toplumdaki akışkanlığa ve toplumsal hareketlerin dinamizmine ket vurmaktadır. Öte yandan, bu görünmez katı yapının üzerinde, yüzeyde, modern toplumsal örgütlenme oldukça esnek ve 'bireyci' bir görünüme sahiptir. Öyle ki, modern dünyada romantizmin etkisi hala devam ediyor diye düşünebiliriz. Muhafiz kesimlerin büyük bir bölümü hala "insan haklarına" ve "evrensel değerlere" inancını yitirmemiştir ve demokrasi savunuculuğu sol kanat siyasal hareketin önemli bir unsurudur. Ancak Deleuze ve Guattari (2019)'ye göre kapitalizmde evrensel bir şey varsa o da yalnızca "pazar"dır. Bu yüzden, "evrensel demokratik Devlet" yalnızca bir düştür (s.107).

Dünya pazarı, demokratik, totaliter ya da diktacı modeller arasındaki ayrımı bir bakıma önemsizleştirir; çünkü modern demokrasi her ne kadar "eşitlik" ve "evrensel insan hakları" söylemiyle temellendirilse de, piyasa "gelişme eşitsizliklerini" üretmek zorundadır: Bu nedenle, "insan haklarının savunulması, zorunlu olarak, her tür demokrasinin içsel eleştirisinden yola çıkmak zorundadır" (Deleuze ve Guattari, 2019, s.108). Zaten demokrasi "çoğunluktur" ve çoğunluk hiç de demokratik bir güç değildir. Çoğunlukçuluğun bir zamanlar felsefenin yeryurtluğu olan Antik Yunan'la da alakası yoktur.

Tesadüfen de olsa filozoflar imparatorluktan gına getirmiş diğer kaçak yabancılar (zanaatkârlar ve tüccarlar) gibi felsefenin yeryurtluğu olan Yunanistan'da "felsefenin kendiliğinden koşulu olan üç şey buldular": Farklı görüşlere sahip özgür yurttaşların bunları sonuna kadar savunmaktan aldığı agonistik haz; aşkın, dikey bir toplumsal değerler sisteminin yokluğu, içkinlik ve öbekleşmelerin [assemblage] kurulmasına ya da topluluk olmaya olanak veren dostluk mefhumu (Deleuze ve Guattari, 2019, ss.88-90).

Deleuze'e göre Yunan toplumunda içkin fark kent devletlerinin agonistik ve çoklukçu yaşam tarzında ve bunun mimari ifadesi olan geometrik örgütlenme biçiminde kendisini gösteriyordu. Fikirlerin, arzuların ve çıkarların çokluğu bunlar arasında en iyi olanın seçilebilmesi için her birinin diğerlerinden daha üstün olma mücadelesi içine girmesini zorunlu kılıyordu. Emperyal modelde ise devletin aşkın egemenliğinin devamı adına herkes için ortak, verili, bir genel çıkar tüm topluma dayatılıyordu. Bu anlamda "emperyal devletlerde yurtsuzlaştırma Aşkın niteliktedir... Sitedeyse... içkin niteliktedir" (Deleuze ve Guattari, 2019, ss.88-89). Bu verili kodlama bilge-adamların, rahiplerin ve bilicilerin gücünün de dayanağını ve sınırını belirliyordu. Antik Yunan Kent devleti ise "bilgeliği kendi tekeline alan" bilgeyi, bilgeliğin-dostu olan filozofla ikame etti.

Pierre Vidal'e göre "rekabet" kent devletinin karakteristik bir özelliği olmasının yanı sıra mitopoetik düşünceden rasyonel düşünceye geçişin de tarihsel koşuluydu; çünkü Yunanlılar komşuları olan imparatorlukların karakteristiği olan mitik düşünme biçimlerini seküler hale getirip bunları rekabetçi bir ortam olan agora'nın yani kamusal alanın meselelerine dönüştürdüler. Haliyle, felsefenin antik Yunan'da doğması bir

'Yunan mucizesi' değildi belki, ama antik-Yunan toplumsal örgütlenme biçiminin doğal sonucuydu (Smith'te alıntılanıldığı şekliyle, 2012, s.5, dipnot 8).

Ege halkları (antik Yunan'ın siteleri) ve özellikle de 'yerli' Atina, Doğu'nun arkaik imparatorluklarına bir bakıma çok yakın bir taraftansa onlardan oldukça uzak bir örgütlenme yapısı içindedir. Deleuze ve Guattari (2019), antik Yunan'a özgü bu yurtsuzlaştırma kipini "içkinlik" kavramı ile tanımlar: "...birbirine bağlı, bağımsız sitelerin ya da ayrı toplulukların çokluğu arasında örgütlenmiş... Doğu'nun kıyısında yer alan bir 'uluslararası pazar'"; imparatorluklar, zanaatkâr ve tacirlerin bu denli özgür ve hareketli olmasına izin vermezdi (s.89).

Arkaik İmparatorluğun aksine, ticaretin gereği olarak metaların sınırlar-arası dolaşımına—pazar ekonomisine—dayanan kent devletleri, ticaret ağlarıyla birbirine bağlanan yatay ve geometrik bir örgütlenme modeline sahiptiler. Ekonomik rekabete paralel olarak kanıların rekabeti her yurttaşın kendi adına konuştuğu bir doğrudan demokrasi modeliyle somutlaşmıştı. Bu yüzden, antik felsefenin Yunan sitesine ve modern felsefenin de kapitalizme eklenmesi şaşkıncı değildir; ancak Deleuze ve Guattari (2019)'ye göre kavramları metalaştıran iletişim gurularının "demokratik söyleşi", cogito'lar arası zihinsel alış-veriş, felsefe ise; reklamcılarının ve pazarlamacıların kendilerini çağımızın "en yetkin kavramcı, ozan düşünür[leri]" olarak görmeleri doğaldır ve antik felsefe de Sofistler yüzünden Yunanlılara benzer bir utanç yaşatmıştır (ss.100-101).

"Kapitalizm, Yunan dünyasını ekonomik, siyasal ve toplumsal temeller üzerinde yeniden canlandırır. Yeni Atina'dır bu... Yunan düşünüyü yeni baştan oluşturan kardeşlerin ya da yoldaşların yeni toplumu..." (Deleuze ve Guattari, 2019, s.100). İşte bu formüle göre demokrasi modern ulusal devlet üzerinde yeniden yer-yurtlanmaya çalışır.

4. Demokratik Aygıt: Çoğunlukçuluk ve Temsil

Günümüzde yürürlükte olan haliyle demokrasi, çoğu anayasal devlet için yalnızca yürütme organının belirlenmesini sağlayan bir seçim aygıtına dönüşmüş durumdadır. Seçici aygıt ya da "kapma aygıtı" iki temel prensibe bağlıdır: Hükümetlerin toplumda nicelik bakımından en büyük paya sahip grubun kararıyla belirlenmesini sağlayan 'çoğunlukçuluk ilkesi' ve seçilen hükümetin bu grubun içindeki kanaatler toplamının ortalamasını yansıtmasını zorunlu kılan 'temsil ilkesi'.

Öte yandan, siyasetçiler "temsil ve "çoğunluk" kavramlarından fazla söz etmezler. Bunların yerine "halk" ve "irade" sözcüklerini tercih ederler. Bu tercih sebepsiz olamaz; eğer iktidar partileri meşruiyetlerini "halkın iradesi" yerine "çoğunluğun tercihi" formülüyle ifade ederlerse demokrasiye 'en üstün yönetim biçimi' kisvesini veren o sorgulanamaz, Aşkın, dayanak yerini hemen mesnetsiz bir "kafa sayma" işlemine bırakır ki bu da demokrasinin gerçekten demokratik bir siyaset biçimi olup olmadığını sorgulayanların sayısının artmasına neden olur.

Bir kendinde neden ya da amaç görünümündeki modern demokrasi, aslında çeşitli kodlamalarla yerli-yurtlulaştırılarak akışkanlığını yitirmeye zorlanan ve artık 'halk' olarak adlandırılacak olan bir kitleye dayatılmayı bekleyen bir dizi örtük amacın kendini gerçekleştirmesine hizmet eden bir kapma aygıtıdır. Çoğunlukçuluk ilkesi artık seçmen fonksiyonuna indirgenmiş insan çokluğunun içinde halen sapma potansiyeli taşıyan göçebe tekilliklerin öbeksizliğine ve belli bir politik etkiye sahip olma ihtimaline engel olan bir halk mitinden beslenir.

Bir "kapma aygıtı" (*apparatus of capture*) olarak temsil mekanizması, toplumsal karar verilemez bileşenleri olan özgünlükleri, *haecceities*, verili tercih, karar, kanaat ve eğilimlere göre tasnif edip belirli noktalarda sabitlemeye çalışır. Bu kapma işleminden kaçışın mümkün olduğuna inanan Deleuze, sanat ve edebiyatı geleceğin toplumunun koşullarını mercek altına yatırabileceğimiz bir düşünce laboratuvarı gibi görür. *Kritik ve Klinik*'te Melville'in *Bartleby*'si ile *Pierre*'ini ve Musil'in *Niteliksiz Adam*'ını normalleşme süreçlerine direnen birer kahraman gibi anlatır; çünkü bu roman karakterleri birer birey değil, içkin bir fonksiyonla, yeğin-oluşla, hareket eden ve bu yüzden de kapma aygıtına yakalanmayan tekilliklerdir (Arnott, 2005, s.19). Örneğin, Pierre kız kardeşi Isabelle ile girdiği ikili oluş sürecinde kadın ve erkek kimliklerini bulanıklaştırırken, Niteliksiz Adam herhangi bir niteliğe indirgenemeyen özne-öncesi bir saf içkin yaşamın, *homo-tantum*'un, olanaklılığını ortaya koyar (Deleuze, 2003, s.395). Deleuze'ün bu olanağı yalnızca *Kritik ve Klinik*'te ele aldığı romanlarda değil, "Bir Eksik Manifesto"da ortaya koyduğu üzere; Carmelo Bene'nin tiyatrosunda da gördüğü barizdir.

4.1. Demokrasinin eksiltilmesi

Demokrasiden kendi iç çelişkisini yani onu anti-demokratik kılan unsuru, "temsil mekanizmasını", çekip çıkartırsak geriye kalan, yani "demokratik-oluş", Deleuze ve Guattari'nin savunması muhtemel bir formüldür.

Kodlanmış olanın, var olanın, kendini tekrarlayanın, çoğunluğun ya da halkın haklarını savunan bir indirgemeciliğe, majör siyasete, karşı bütün öngörülemezliğiyle yaşamı savunan bir siyasal yaklaşımdır bu. Devrimin olası bir sonucunu değil "devrimciliği", yani devrimci yaşamayı, seven bir tutum; çünkü yaşam Varlığı gelecekte olan kutsallaştırılmış bir tanrıya, bir tür ülküye, adak olarak sunulamayacak kadar değerlidir. Bu anlamda, Deleuze ve Guattari'nin siyasal perspektifini her şeyden çok Nietzscheci özel bir tür elitizm ile yaşamın yaşamdan başka bir amacı olamayacağı anlamındaki Spinozacı bir dünyaya bağlılık hattında anlamak gerekir. *Henüz olmayanın siyasetini* savunan Deleuze ve Guattari'nin vurgusu olmayanın olma ihtimalinden çok o olana kadar olup bitenlerden ibaret olan "aradalık"tır. Bu yüzden her şey ortada olup biter, siyasal sistemlere inat yaşam başlangıçta ya da sonda değil ortadadır (Deleuze, 2016, ss.169-172). Çözüm, oraya buraya ütopyalar perçinlemek değildir; çözüm felsefeyi, Öteki ile arasına katı ve net sınırlar koymuş Ben'in *cogito*'sunda yani kendi içsel mahzeninde yurtlandırmak da değildir (Deleuze ve Guattari, 2019, s.109). Deleuze ve Guattari'ye göre bütün mesele yaratıcılık ilgilidir.

Deleuze, *Fark ve Tekrar*'da problemleri insan bilgisinin "pratik sınırlılıkları itibariyle geçmek mecburiyetinde olduğu geçici ve öznel durum[lar] olarak" değerlendirmenin sakıncasına değinir. Ona göre, "problematik" doğrudan yaşamla ve dünyayla ilgili bir saf olaydır ve bu haliyle virtüel bir gerçekliktir; ancak felsefe aracılığıyla kavramda ifade bularak farklılaştığında aktüel olur ve bu noktada çözüme kavuşur (Deleuze, 2017a, s.364). Bu yüzden, kavramların doğuşu bir sorunun çözümüne çağrı ve şimdiki halin eleştirisi niteliğindeki bir yaratımdır (Deleuze ve Guattari, 2019, s.109). Sanat ve felsefenin el ele vererek eksikliği duyulan "bir toprak ve bir halkın oluşturulması" için yaratıcı biçimde bir araya gelmesi gerekmektedir (s.110). Bu çağrıyı yapan felsefi kavram "Oluş"tur. Zamansız (*untimely*) bir şimdide zamana karşı eylemde bulunan oluş: Şimdinin "[anayasal] devletlerinin ne olduklarıyla karışmayan bir demokratik-oluş [...] devrimlerin ne geçmişiyle ne şimdisiyle ne de geleceğiyle birbirine karışan bir devrimci-oluş" (Deleuze ve Guattari, 2019, ss.113-114).

Devrim, yeni toprağa, yeni halka çağrı yapan mutlak yurtsuzlaşmadır ve

içkinlik düzlemi, sonsuz devrim, mutlak yukarıdan seyir olarak ve bu çizgiler kapitalizme karşı savaşında burada ve şimdi gerçek olarak varolan şeye eklemlediği ve bir öncekinin her ihanete uğrayışında yeni savaşları başlattığı ölçüde [...] bir içkinlik ütopyasıdır (Deleuze ve Guattari, 2019, ss.101-102).

Demokrasinin demokratikleşebilmesi için onu iktidarla ilişkilendiren unsurlardan arındırmak gerekir; yani temsil mekanizmasından. Temsil sistemi bir taraftan uçuşan çoklukları, kaçış çizgilerini kimliklere indirgeyerek sabitleme ve diğer yandan Majör, *molar*, yapıların, Devlet, Ordu, Aile, Hukuk Sistemi, Kilise vb. uydu haline getirme işlevi görür (Deleuze ve Guattari, 2005, ss.224-225).

Bir içkinlik ortamı olarak anlaşıldığı kertede demokrasinin kendisi azınlıktır (*minoritarian*). Örneğin, Tarih, Kültür, Öğreti birer majör yapı iken; oluşlar, yaşamlar ve düşünceler minördür (Deleuze, 2019, s.81). Majör yapılar aracılığıyla üst-kodlanan oluşlar çoğunluklaştırılarak iktidarın unsurları haline getirilir ve demokrasinin halkçı fonksiyonu tam olarak bu işe yarar. Ortada bir halk yoktur ancak atomik parçalar kodlanıp iktidarın belirlediği türde bir halk-oluş'a yönlendirilir (Deleuze, 2013, ss.183-184).

Her şeyin bir majörü ve minörü varsa buna dil ve edebiyat da dâhildir. Majör dil, majör Edebiyat, iktidar dilidir (Deleuze, 2019, s.82). Bu bağlamda, Deleuze ve Guattari (2000) Goethe Almancası ile Kafka'nın azınlık Almancasını karşılaştırırlar (s.37). İster edebiyatta olsun ister sanatta ve yaşamın kendisinde, minör olan her zaman çokluğun ve göçebe düzenlemelerin bir unsuru iken majör olan çoğunlukla ilişkilidir. Ancak azınlık-çoğunluk ilişkilerini niceliksel anlamda düşünmemek gerekir. "Çoğunluk daha büyük bir miktarı değil, öncelikle ne olurlarsa olsunlar diğer miktarların orantısal olarak küçük olduğunu söyleyeceği ölçüyü belirtir" (Deleuze, 2019, s.97). Örneğin, Amerikalı ya da Avrupalı, büyükşehirde yaşayan, beyaz, Hristiyan erkeklerin sayısı, siyahlardan, Hintlilerden, kadınlardan ve çocuklardan çok daha az olsa bile, bu grup (beyaz erkekler)

tarihsel, yapısal bir iktidarın modeline bağlı olduğu ölçüde çoğunluktur ve diğer herkes bu modelden saptıkları ölçüde azınlık olabilir (s.97).

Bu yüzden, demokratik-oluş Demokrasiyle alakalı bir şey değildir, aksine bir sistem olarak Demokrasinin, temsil mekanizmasının, kimlik siyasetinin, partili siyasetin ve seçimin, parlamentonun... , molar entitelerin, kesilip atılmasıyla ilgili bir kastrasyon operasyonudur: Mesele kapma aygıtını devre dışı bırakmak ve moleküler çizgiler üzerinde örgütlenmektir. Başka bir deyişle, siyasetin de minörü ve majörü vardır ve majör unsurların eksiltildiği durumda geriye kalan oluş bir eksik demokrasi ya da demokratik-oluştur.

Deleuze'e göre, "halk", "yoksullar" gibi kavramlar çoğunlukçu sistemin yani ikili karıştırlıklar sisteminin ürünüdür (Deleuze, 2016, s.151; Deleuze, 2019, s.98):

[Carmelo Bene] Puglia insanlarından bahsettiğinde, "yoksullar" sözcüğünün hiç de uygun düşmediğini hisseder. Çalışmaktansa açlıktan ölmeyi tercih eden insanlara nasıl yoksul denilebilir? Efendi-köle oyununa girmeyen insanlara nasıl köle denilebilir? [...] Fakat işte onlara tuhaf bir organ nakli, tuhaf bir operasyon yapıldı: Planlandılar, temsil edildiler, normalleştirildiler, tarihselleştirildiler, çoğunlukla bütünleştirildiler ve o noktada, evet, yoksullara, kölelere dönüştürüldüler, halkın içine, Tarihin içine sokuldular, majör kılındılar (Deleuze, 2019, s.99).

5. Sonuç

Deleuze ve Guattari'de bir siyaset felsefesinin varlığından söz edilebilir. Hem de güçlü, radikal bir siyaset felsefesidir bu; ancak ikilinin felsefesinde savunulan kurumsal bir model olmadığı gibi "siyasal iktidarın temellendirilmesi, doğası ve sınırları" gibi konular üzerine de kafa yormamış görünürler (Patton, 2016, s.144). Siyaset felsefesinin büyük düşünürlerinin aksine onlar siyaset mekanizmaları aracılığıyla bireyin temsilini mümkün kılacak bir sistem üretmek ya da mevcut bir sistemi savunmak yerine, "...+a+b+c+...+n+..." şeklinde örgütlenen sabit olmayan bir topluluk (*assamblage*) şeklinde ifade ettikleri sosyal bedenin kurumsal ve kimliksel aidiyetten kaçışı hakkında fikir yürütmüş ve "siyasal temsile" karşı çıkmışlardır (s.145).

Aynı nedenden ötürü, "demokrasi", Deleuze ve Guattari'nin Felsefe Nedir?'in dışında doğrudan yer verdikleri bir kavram olmamıştır. Hatta polis ile imparatorluk karşılaştırması yaptıkları metinlerde bile Antik Yunan kent devletlerinden "demokratik devlet" ya da "Atina demokrasisi" olarak bahsetmek yerine, bunları "geometrik örgütlenme biçimi" şeklinde betimlemeyi tercih etmişlerdir. Öte yandan, demokrasiyi ya da başka bir siyaset kurumunu kendi kavramıyla bile temsil etmekten kaçınan Deleuze ve Guattari'nin siyaset felsefesinde, demokratik-oluş'un hem bir tür evrensel bilinç olarak "azınlık bilinci" kavrayışına, hem de bir eylem tarzı olarak "algılanamaz-oluş" düşüncesine içkin olduğu iddia edilebilir. O halde, Deleuze ve Guattari'nin siyaset felsefesi bir demokrasi güzellemesi değil ama temsil edilemez olanın evrensel bir azınlık bilincine doğru eylemi yani demokratik-oluş'u şeklinde ele alınabilir. Deleuze ve Guattari'nin siyasi görüşlerini bir tür demokrasi kavramsallaştırmasına indirgeme

iddiasında olmamakla birlikte, demokratik-oluş kavramı, demokrasilerde neyin anti-demokratik olduğunun ortaya konulması bakımından işlevsel olabilir.

KAYNAKÇA

Aracagök, Z. (2017). *Kavramsız Negativite: Adorno + Hayat + Deleuze*. İstanbul: SUB Yayınları.

Arendt, H. (2003). *İnsanlık Durumu* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

__. (2017). *Devrim Üzerine* (O. E. Kara, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Arnott, J. S. (2005). Tekbencilik ve Deleuze Etiğinde Topluluk Olanığı (B. Başaran, Çev.), *Gilles Deleuze'de Toplum ve Denetim* içinde (ss. 7-29). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

DeLanda, M. (2018). *Yeni Bir Toplum Felsefesi Öbekleşme Teorisi ve Toplumsal Karmaşıklık* (S. Çalıcı, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.

Deleuze, G. (1998). *Essays Critical and Clinical* (D. Smith & M. A. Greco, Çev.). New York: Verso.

__. (2003). *İki Delilik Rejimi Metinler ve Söyleşiler 1975-1995* (M. E. Keskin, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

__. (2009). *Francis Bacon Duyumsamanın Mantiği* (C. Batukan & E. Erbay, Çev.). İstanbul: Norgunk.

__. (2013). *Müzakereler* (İ. Uysal, Çev.). İstanbul: Norgunk.

__. (2015). *Anlamın Mantiği* (H. Yücefer, Çev.). İstanbul: Norgunk.

__. (2016). *Diyaloglar* (A. Akay, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

__. (2017a). *Fark ve Tekrar* (B. Yalım & E. Koyuncu, Çev.). İstanbul: Norgunk.

__. (2017b). *Issız Ada ve Diğer Metinler Metinler ve Söyleşiler 1953-1974* (F. Taylan & H. Yücefer, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

__. (2019). Bir Eksik Manifesto (İ. Uysal, Çev.) *Bindirmeler* içinde (ss. 73-102). İstanbul: Norgunk.

Deleuze, G. & Guattari, F. (2000). *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin* (Ö. Uçkan & I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

__. (2005). *A Thousand Plateaus* (B. Massumi, Çev.). London: The University of Minnesota Press.

__. (2019). *Felsefe Nedir?* (T. Ilgaz, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Lemm, V. (2018). *Nietzsche'nin Hayvanları* (V. Ay, Çev.). İstanbul: Gram Yayınları.

Melville, H. (2016). *Kâtip Bartleby* (H. Koç, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Patton, P. (2016). Demokratik-Oluş (E. Ünal, Çev.). *Cogito*, 82, 144-163.

Smith, D. (2012). *Platonizm Essays on Deleuze* içinde (ss. 3-26). Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.

__. (2013). *Saf İçkin Yaşam* (E. Koyuncu, Çev.). İstanbul: Norgunk.